Banský náučný chodník Banisko (Brezno)

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Brezno
Geomorfologická jednotka:	Horehronské podolie
Geologická jednotka:	veporské pásmo
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus / vlak Brezno a pešo 2 km západným okrajom mesta k severozápadu
Východisko:	Brezno, ul. Banisko, pri Arboréte Banisko neďaleko areálu Nemocnice s poliklinikou Brezno
Trasa (v zmysle plánu 1, viac pozri v upozornení):	Zastávky 1 – 6 a 12: Brezno, ul. Banisko – juhovýchodným svahom Skalky – nadol dolinou Drakšiara – Brezno, centrum Zastávky 7 – 9: v mestských častiach Predné Halny a Zadné Halny Zastávky 10 a 11: pri štátnej ceste č. 66 medzi Breznom a Valaskou
Dĺžka, prevýšenie:	Zastávky 1 – 6 a 12: 8,2 km, prevýšenie 420 m
Čas prechodu:	Zastávky 1 – 6 a 12: 3 h

Počet zastávok:	12
Náročnosť:	stredne náročná trasa

Zameranie chodníka: banícke, hutnícke, historické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový (plus dve odbočky, resp. vzdialené lokality), obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Druhá polovica trasy (so zastávkami 4 – 6 a 12) je súbežná so zelenou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2016

Aktuálny stav: Informačné panely sú dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je; obrázky informačných panelov (v zmysle plánu trasy 1) sú voľne prístupné na stránke autora (OZ) chodníka > .PDF1; opis trasy a zastávok (v zmysle plánu trasy 2) > .PDF2 (viac pozri v upozornení nižšie)

Kontakt: Občianske združenie (OZ) Horehronská banská cesta, Banisko 6, 977 01 Brezno, tel. 0949 766 576

Poznámky: (1) Na stránke autora náučného chodníka (OZ) sa používajú rôzne podobné (nejednotné) pomenovania chodníka, pričom na paneloch nie je žiaden jeho názov. (2) V oblasti východiska náučného chodníka je vo výstavbe **banský skanzen**, ktorý by mal obsahovať napr. portál bane, rumpál na vyťahovanie rudy, mlynské koleso s drvičkou rudy (stupa), taviacu pec na medenú rudu, kováčňu, hámor, správnu budovu s hodinami, banský orloj, klopačku, tajch a drevenú koľajnicovú dráhu na dopravu rudy s drevenými vozíkmi.

Upozornenie: Existujú dva rôzne publikované plány náučného chodníka (pozri v obrázkoch nižšie), čo sťažuje orientáciu. Navyše v pláne 1 sú použité iné názvy zastávok ako sú názvy informačných panelov v teréne na jemu zodpovedajúcej trase.

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník, resp. jeho časti sú vhodné na terénne vyučovanie v rámci historicko-geografickej exkurzie. Odporúčame spojiť s návštevou banského skanzenu na Banisku, príp. expozícií Horehronského múzea alebo Mestskej veže (kontakty a viac info nižšie).

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Brezno. Okresné mesto na strednom Slovensku východne od Banskej Bystrice v strednej, rozšírenej časti Horehronského podolia v mieste ústia viacerých potokov do Hrona (sprava Ježová, Vagnár, Drakšiar, Lazná, zľava Rohozná, Brezenec, Drábsko). Historické osídlenie územia dokladajú žiarové hroby z neskorej bronzovej doby (1900 – 700 rokov pred n. l.) severozápadne nad mestom v lokalite Vrchžiaľ (vrch Žali), kde v roku 1882 našli bronzový poklad – dve šálky a 14 náramníc (sú v múzeu v Budapešti). Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1265. Mesto má bohatú banícku súvisiacu s ťažbou farebných a drahých kovov a železnej rudy. Mestské výsady získalo od uhorského kráľa Ľudovíta I. Veľkého z Anjou v roku 1380. Utíchajúcu banskú činnosť dopĺňala v 16. – 19. storočí

rozvíjajúca sa remeselnícka činnosť a poľnohospodárstvo. Ďalšími impulzmi rozvoja boli vybudovanie železničnej trate do Brezna (1896) a neskôr vyššie po Červenú Skalu (1903), regulácia Hrona (1918) i stavba betónového mosta cez Hron (1941). Mohutný rozmach nastal s rozvojom strojárskej výroby po druhej svetovej vojne, keď v roku 1948 vznikla mostáreň zameraná na produkciu stavebných žeriavov a konštrukcií. Jej činnosť po spoločenských zmenách v roku 1989 postupne zanikla a len čiastočne ju z hľadiska zamestnanosti nahrádza rozvíjajúci sa drevospracujúci priemysel a cestovný ruch. Vďaka zachovanému historickému urbanizmu je centrum mesta – ktorému dominuje obdĺžnikové námestie, rozmermi 213 × 146 m jedno z najväčších na Slovensku – pamiatkovou zónou. Medzi početné pamiatky patria napr. barokovo-klasicistický rímskokatolícky kostol Panny Márie Nanebovzatej (1785), evanjelický a. v. kostol – pôvodne tolerančný (1787), so secesnou úpravou fasády (1906) –, barokový piaristický kláštor (1713), synagóga (1902), 31 m vysoká klasicistická hranolová **mestská veža** (1830; infocentrum; počas štátnych sviatkov a dní pracovného pokoja zatvorené, rezervácie na komentovanú prehliadku tel. 0940 632 414). Dejiny mesta dokumentujú početné pomníky a pamätné tabule a prezentujú expozície Horehronského múzea (heslo nižšie).

Horehronské múzeum. Regionálne múzeum zriadené v roku 1960 so sídlom v budove bývalej mestskej radnice z roku 1770 v historickom mestskom parku na námestí v centre Brezna. Zbiera a uchováva doklady dejín a etnografie regiónu Brezna a prezentuje ich v stálych expozíciách a krátkodobých výstavách, a to okrem sídelnej budovy (s expozíciou Život a kultúra ľudu na Horehroní) aj v meštianskom dome č. 13 na námestí – najstaršom tunajšom zachovanom objekte meštianskej architektúry s neskorogotickým jadrom z obdobia okolo roku 1530 (Brezno v premenách času) a v priestoroch evanjelickej fary v Brezne (Literárne Brezno). Pod správu múzea patrí aj t. č. neprístupná roľnícko-remeselnícka usadlosť farbiara modrotlače na Rázusovej ul. 20 so vzácnou technickou pamiatkou – drevenou mangľovňou –, činnou do 60. rokov 20. storočia, od roku 1973 národnou kultúrnou pamiatkou. Múzeum je celoročne prístupné okrem pondelka, hromadné návštevy treba hlásiť vopred na tel. 048 / 6112 283, pre literárnu expozíciu tel. 048 / 6112 453. V parku na námestí pred múzeom stojí na travertínovom pylóne **socha M. R. Štefánika**, dielo arch. Emila Belluša a sochára Jozefa Pospíšila z roku 1929. Pomník bol z politických dôvodov v rokoch 1952 – 1990 odstránený a občanmi uchránený pred roztavením. Od roku 1999 stojí kópia sochy v partnerskom francúzskom meste Meudon pri hvezdárni, v ktorej Štefánik ako začínajúci astronóm pôsobil.

Banisko. Lokalita západne od Brezna v ústí doliny Lazná, kde sa v rokoch 1700 – 1810 ťažila strieborná ruda. Baňa je zavalená, zostal z nej len vstupný portál. V širšom okolí Brezna sa ťažili aj ďalšie rudy na zlato, meď, olovo, železo, antimonit, ale aj kamenné uhlie. Rudy spracúval miestny hámor vo Vagnári, ale i v Banskej Bystrici, železiareň Hronec či antimónová huta vo Vajskovej. V území sa zachovalo mnoho stôp tejto činnosti – banských a hutníckych pamiatok a pamätihodností.

Prírodná rezervácia Breznianska skalka. Chránené územie v Horehronskom podolí severne nad Breznom na juhovýchodne a južne orientovanom strmom svahu triasovým kremencom budovaného hrebienka v masíve Skalky (946 m n. m.) vyhlásené v roku 1981 na ochranu fytogeograficky a dendrologicky významnej lokality duba zimného (*Quercus petraea*) v zachovalej porastovej formácii. Úpätie, budované horninami kryštalinika (ruly, svory, amfibolity), pokrývajú kamenné moria, blokoviská a suťoviská. Nachádza sa tu štôlňa razená v rokoch 1953 – 1959 za účelom prieskumu uránového zrudnenia žilového typu.

Vyhliadková veža Horné lazy. Masívna kovová rozhľadňa v centre Horehronského podolia severozápadne od centra Brezna na vrchole zalesneného vrchu Horné lazy (805 m n. m.) s dvojramenným schodiskom, vybudovaná v roku 2021. Výškou 39,6 m patrí k najvyšším rozhľadniam na Slovensku. Poskytuje kruhový výhľad na Nízke Tatry, Horehronské podolie, Muránsku planinu a Veporské vrchy. Prístup od východiska banského náučného chodníka Banisko (Brezno) – 2,6 km alebo 3,3 km s prevýšením 310 m.

Prírodná rezervácia Horné lazy. Chránené územie v Horehronskom podolí na západ od Brezna na strmom a skalnatom prevažne južne orientovanom triasovým dolomitom budovanom svahu vrchu Horné lazy (805 m n. m.) vyhlásené v roku 1981 na ochranu krovinatej lesostepi s výskytom viacerých teplomilných rastlinných a živočíšnych druhov. Niektoré z nich sú pri okraji svojho rozšírenia a sú dôkazom šírenia sa xerotermných prvkov bioty vysoko na Pohronie. Rezervácia je zároveň rovnomenným územím európskeho významu (je súčasťou sústavy Natura 2000).

Horehronské podolie. Medzihorský geomorfologický celok na strednom Slovensku s úzkym dlhým pôdorysom – tektonická a erózno-denudačná zníženina pozdĺž horného toku rieky Hron medzi Medzibrodom a Telgártom, resp. sedlom Besník. Rozkladá sa medzi klenbou Nízkych Tatier na severe a Veporskými vrchmi a Spišsko-gemerským krasom na juhu, na západe nadväzuje na Zvolenskú kotlinu. Leží v nadmorských výškach zhruba 400 – 1 000 m a má charakter pahorkatiny až vrchoviny. Od Brezna na západ sa rozširuje k severu pod svahy Nízkych Tatier a dolinou Rohoznej vybieha k juhovýchodu (po Michalovú). Má pestré geologické podložie, v ktorom sa okrem hornín kryštalinika a mezozoických štruktúr okolitých pohorí vyskytujú najmä neogénne sedimenty a pleistocénne proluviálne uloženiny náplavových kužeľov (najmä vo východnej časti) a glacifluviálne a riečne akumulácie terás. Perovitú riečnu sieť tvorí Hron a jeho prítoky, z ktorých mohutnejšie sú pravostranné z Nízkych Tatier. Podolie je z väčšej časti odlesnené (pasienky, lúky, polia), lesy, najmä smrekové, zaberajú prevažne strednú, členitejšiu časť.

Názvy informačných panelov (označenie zastávok v pláne 1)

1. Baňa Margita (Banský skanzen/Baňa na striebro)
2. Baňa na torbernit (U-štôlňa)
3. Baňa na Fe rudu (Bane na železnú rudu)
4. Baňa pri vodárni (Baňa na Sb-Zn rudu)
5. Baňa v Halnach (Baňa na Sb-Zn rudu)
6. Baňa Záhradná (Baňa na Sb-Zn rudu)
7. Baňa na Sb rudy (Baňa na Sb-Zn rudu)
8. Hámor vo Vagnári (Hámor)
9. Baňa na kamenné uhlie (Baňa na kamenné uhlie)
10. Baňa na kamenné uhlie (Baňa na kamenné uhlie)
11. Bane pred Breznom (Bane na železnú rudu)
12. Brezno – námestie

Informačné panely v teréne neobsahujú žiaden názov náučného chodníka.

5
Baňa v Halnach

Jakubníkovo
3
Baňa na železnú rudu
2
4
Baňa na Sb-Zn rudu
U-štôlňa
Fillarovo
Galba - prístrešok
Baňa na Sb-Zn
5
Baňa na Sb-Zn rudu
6
Baňa
7
Baňa na strieborno
1
Banský skanzen
12

Jakubníkovo
11
4
10
12
Banský náučný chodník Brezno

MAPY.CZ